

INOVACIJE I DILEME U REKONSTRUKCIJI AMBIJENTALNE RASVJETE

Uz izložbu »Nova rasvjeta Gornjega grada«, Muzej grada Zagreba, siječanj 1988.¹

Izložbu o gornjogradskoj zagrebačkoj rasvjeti treba promatrati sa dva aspekta:

- kao prilog koji se neposredno odnosi na urbanističku revitalizaciju zagrebačkoga Gornjega grada,
- kao općeniti metodološki pristup u rješavanju programsko-projektantskih zadataka javne rasvjete.

Prikazujući prostor Gornjega grada kao homogenu, prvenstveno pješačku, ambijentalno specifičnu oazu, projektant se sa suradnicima opredjeljuje za jednovrnost rasvjeta na cjelokupnom prostoru, osim na najvažnijim komunikacijskim ekstenzijama prema Donjemu gradu gdje se po karakteru rasvjeta nadovezuje na postojeću odnosno predviđenu rasvjetu tog prostora, potvrđujući pritom specifičnosti pojedinih poteza (Zakmardijeve stube, istočna strana Strossmayerova šetališta) ili tražeći nove specifičnosti (parkovna veza Gornjega grada s ugodajem Tuškanca, Mesničke i Radićeve ulice).

U tome se autori pozivaju na smjernice odnosno uvjete odgovarajućeg Provedbenog urbanističkog plana (PUP) i novog Generalnog urbanističkog plana (GUP) Zagreba iz 1986. koji izričito teži kompleksnoj revitalizaciji urbanog tkiva, naročito onog koji, kao Gornji grad i Kaptol, nosi i osigurava kontinuitet povijesnosti.

U zoni *jednovrsne rasvjete* projektanti se odlučuju za *plinsku rasvjetu* oslanjajući se pritom na zatečene varijante konzolnih i stojićih armatura (»fenjeri« i »kandelabri«), u potpunosti se drže Ehrlichovih (projektiranih i izgrađenih), a za identitet Zagreba karakterističnih, rasvjetnih tijela, ali predlažu i neka nova rješenja za viseće i stojeće armature gdje bi se koristila visokotlačna natrijumska rasvjeta (u Zagrebu u značajnom javnom prostoru po prvi puta primijenjena u preuređenju Trga Republike i, još ranije, u dijelu gornje Ulice). Po svojoj urbanističkoj koncepciji čini se takav pristup opravdanim.

U inzistiranju na *plinskoj rasvjeti* projektanti se inspiriraju kvalitetom ambijentalnog ugodaja (koji je, prije drugoga svjetskog rata, viseća električna rasvjeta bitno ovdje narušila, autentičnošću — ako se smije tako slobodnije reći — plinske rasvjete za Gornji grad kasnog 19. stoljeća (u još živoj memoriji i na fotografskim otiscima), a ukupnu iluminacijsku kvalitetu nastoje dopuniti lokacijski selekcioniranim i vremenski varijabilnim podesivom reflektorskom električnom rasvjetom.

Elaborat koji je izborom izložbenih panoa ilustrativno obogaćen, deklariran je kao *idejni projekt*², dakle kao prethodna faza izrade tehničke dokumentacije.

U tom smislu on nema — premda je s metodološke strane to šteta — rekapitulaciju nekih studijskih pitanja i eventualnih alternativnih pristupa u rješavanju — što je inače karakteristika *idejnog rješenja*. Vjerojatno je i ovdje prethodno izvršena analiza *primjera iz drugih sredina* gdje se plinska rasvjeta koristi kao ambijentalno lokalna rasvjeta. Također su, pretpostavljamo, otklonjene neke moguće *ergonomske dileme* potaknute korištenjem plinske rasvjete: naime, kako intenzitet plinskog osvjetljavanja osigurava sigurnost pješačkog i kolnog prometa?

Elaborirana je postavka da se modernim tehnološkim sistemom kontrolira *regulacija intenziteta svjetlosti* u maksimalnim rasponima. Nažalost, nije zorno predstavljeno kako se može mijenjati intenzitet plinske rasvjete. Projektantski pristup odlikuje se u ovom zadatku nastojanjem da se izvrše prethodne *simulacije osvjetljavanja* na odabranim mjestima, pa je šteta što i bitna svojstva nove tehnologije plinske rasvjete nisu dosad na nekom primjeru predstavljena. Također za pro-

NATRIJEVE ŽARULJE
PLINSKA RASVJETA
ŽARULJA SA ŽARNOM NITI
ŽIVINE ŽARULJE

Buduća dispozicija rasvjete

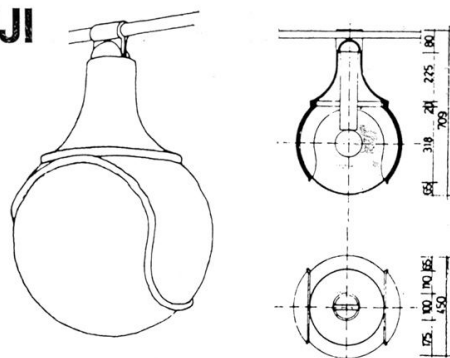
matrača ostaje zasad otvorena i druga dilema (koja se javljala i ranije u trenucima kada se armature namijenjene jednoj tehnologiji prilagođavaju drugoj u želji da se sačuva osnovno simboličko obilježje predmeta — što je šire pitanje shvaćanja dizajna i arhitekture, posebno u konzervatorskoj djelatnosti): *kako djeluje električna rasvjeta u adaptiranim ili imitiranim armaturama plinske rasvjete* — to više što u Zagrebu postoje i presedani (npr. u dijelu stare Vlačke ul. živine žarulje, a u Jurjevskoj ulici žarulje na žarnu nit).

Na ovom mjestu mora se podsjetiti i na tendenciju *korištenja »fenjera« za komercijalne svrhe*; na više mjesta u Zagrebu umjesto originalne svjetiljke ili određene stilizacije (a takvu pojavu zamjećujemo i u drugim gradovima, naročito jadranskim) postavljeni su »fenjeri«, dopunjeni identifikacijskim ili reklamnim znakovima i tekstovima kraj ulaza u lokale.

Kako se projektanti rekonstrukcije gornjogradske rasvjete prema toj pojavi određuju, nije vidljivo na izložbi.

Povezivanje rasvjetnih armatura s određenim sadržajima (ugostiteljskim lokalima, servisima itd.) aktualizira i jedan širi problem dispozicije pojedinih vrsta točnije varijeteta rasvjetnih tijela, u ovom slučaju plinskih fenjera; s jedne strane kriteriji, naročito prometne sigurnosti, traže što jednolikiju svjetlosnu distribuciju, s druge pak strane ambijentalna konfiguracija traži eksponiranje »fenjera« (za dnevnu i noćnu percepciju) na perceptivno dominantna mjesta.

K tome, »fenjeri« su s jedne strane postavljeni kao ravnopravna i objektima relativno nezavisna gradska rasvjeta, s druge, međutim, oni su na pojedinim objektima *sastavni dio arhitektonске koncepcije ili barem artikulacije objekta* (npr. na zgradi Sabora, Bankskim dvorima, »staroj Gradskoj vijećnici«). Projektanti su respektirali ove kriterije i nastojali postići dispozicijsku ravnotežu u prostoru.

Projekt armature

Potrebu simulacije treba još jednom spomenuti. Iako bi se računski, pogotovo kompjutorskom obradom, moglo izračunati i analizirati dijagrame sa svjetlotehničkim parametrima za novoprotjektirane instalacije, sa stanovitom secesijskom aluzijom (»ččašice-latice« koje obuhvaćaju kluglu postavljenu na stup ili na razapetu viseću armaturu, a orijentirane prema objektu u kretanju treba da spriječe blještanje), ipak tek zoran uvid koji se može postići simulacijom bitnih karakteristika može predstaviti u punoj mjeri originalnosti zamisli.

Fazu idejnog projekta bit će prije ili u fazi tehničke dokumentacije potrebno nadopuniti rezultatima takve simulacije. Idejni projekt dao je osnovnu strukturu investicijskih stavaka, ali nije jasna bilanca pretpostavki o *troškovima investicije i održavanja*. To je pitanje koje neće biti moguće »preskočiti« u izradi konkretnih programa revitalizacije Gornjega grada i Kaptola, te sa zanimanjem možemo očekivati uvide u tehnno-ekonomske analize rasvjete čiju izradu ili aktualizaciju svakako, uz projektante, treba da preuzmu i drugi stručnjaci odgovarajućih institucija i organizacija (Zavod za organizaciju izgradnje grada — ZOIG, SIZ stanovanja i komunalnih djelatnosti, Elektra, Plinara).

U investicijske troškove i troškove održavanja treba ubrojiti i »nematerijalne« troškove, a to su oni koji su, očitujući se namjernim uništavanjem ili zanemarivanjem, posljedice *socio-kulturne situacije*. Ona, kako se pokazuje, nije ni sjajna ni diskretna.

Ne samo što su očiti pokazatelji »klasičnih« destrukcija (razbijanja staklenog oplošja, razbijanja svjetlosnih izvora, oštećenja nosača i instalacijskih dijelova) mnogobrojni, već je tolerancija prema njima izuzetno visoka.

Ujednini, ako ne i duije, uoci univerzijade '87 potpuni je mrak vladao prilaznim stubištem Gornjemu gradu iz Radićeve; Ehrlichove svjetiljke bile su vidljive samo po danu i po mjesecini. Svjetiljke npr. u parku Opatovina, praktički su uništene. Ali dok se u muzejskom prostoru inventar štiti, dotle je on, kao ulični, često prepušten stihiji i indiferentnosti kontrole i popravljanja.

Sociološki uvidi korišteni za definitivne investicijske postavke i za sistem održavanja bit će stoga u daljnjoj izradi ovog projekta svakako preporučljivi.

Teret dopune podataka i kriterija u ovom projektu gornjogradske rasvjete kao i dodatnih simulacija i ispitivanja ne mogu, (to više što se takav teret rasprostire na širem planu urbanističkog promišljanja i politike) ponijeti samo projektanti gornjogradske rasvjete. Oni su, kako je vidljivo, uz sponzore i dosadašnja investitorska raspoloženja unijeli mnogo entuzijazma i animacije u ovaj projekt.

Međutim, ne mimolazi ih obaveza da se maksimalno založe za metodološki što potpuniji pristup zadatku kao preduvjetu očekivane realizacije.

Fedor Kritovac

¹ Autor izložbe: Hrvoje Devide; oblikovanje kataloga i plakata: M. Zdravković

² Autor idejnog projekta Josip Ušaj; suradnici: M. Soukup, M. Kulenović, H. Devide; projektna organizacija »Gradece, OOUR INSTEL, Zagreb; odgovorni projektant: M. Soukup; suradnik: J. Ušaj; Naručilac SIZ stambenih i komunalnih djelatnosti općine Centar, Zagreb